

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptorium diuine legis venerabilis fratris Joha[n]nis Nider de ordine predicatorum

Nider, Johannes

Nurnberge, 28.VII. 1496

Duodecimu[m] tractat de sup[er]bia [e]t eius speciebus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-31252

dominū fausta vel infausta existimāt
tēpora. nisi hui⁹ mali magnitudinē
ex timore ap̄li pensarem⁹. qui de talē
bus ait. *Nunc cognouistis deū. imo
cogniti estis a deo. quōd puerimini ire
rum ad infirma et egena elemēta. quib⁹
bus denno seruire vultis. dies obser-
uatis et menses et tempora et annos.
Timeo vos. ne forte sine causa labo-
rauerim in vobis. Tamē bene obser-
uare quis pōt tēpora qm luna est i cer-
ta quora p secandis lignis vt diuinus
durent et minus a vermibus rodantē.
Sic de pomorū colligēdis fructibus
et de similibus que ex naturali philo-
sophia vel ex arte autentica sine super-
stitionib⁹ seruari debent vel possunt.*

Capitulum. xij.

In Dno prohibet in colēdo vnū
deū supbia qua quis renuit
deo obedire. sicut humilitate
deū reueremur debite. Vbi primo
videndum erit. quid sit superbia. quō
differat ab inani gloria. et qd detestabi-
le viciū sit. Secundo que sint eius
species. Tercio qm sit morale pecca-
tum. et de ei⁹ remedijs. Circa primū
notandū sūm Tho. secūda. ij. q. clxij. et
questionib⁹ de malo. questione de su-
perbia. *Superbia est contemptus
dei vel superioris. vel nolle obedire ta-
liū preceptis. Et hoc est formale et
principale. Sed materiale est audax
seu psumptuosus appetitus et inordi-
natus p̄prie excellentie. Dicit primo
contēptus. Vbi nota q tūc sūm Tho.
secūda. ij. q. clxxvj. art. ix. aliq̄s com-
mittit vt trāsgredit aliqd ex p̄ceptu
qm volūtas eius renuit subijci ordina-
tioni legis vel regule. et ex hoc pcedit
ad faciendū cōtra legē vel regulā. Qm
aut ecōtra p̄pter aliquā particularem
causam. puta p̄cupiscentiā vel irā vel
desideriū cuiuscūq̄ alteri⁹ rei inducit*

ad aliqd faciendū cōtra statuta legis
vel regule. nō peccat ex cōtemptu. s
ex aliqua alia causa. etiā et si frequē
ex eadē causa vel alia simili peccat⁹
iteret. frequētia tñ dispositiue inducit
ad contemptū. Nam sūm Bern. Com-
temptus est tumor supbie. Dicit p̄se-
quēter in descriptione supbie. Nolle
obedire. quod declarat cōtemptū. i. re-
nuere obedire. Est em trāsgressio p̄ce-
pti effectus exterior supbie q est in oī
moralī peccato. Sed p̄emptus p̄ce-
pti est interior actus et nō est in oī pec-
cato moralī. qz qdam sunt ex ignorā-
tia. alia ex fragilitate. s supbia ex qdā
malicia. Dicit vel supioris. qz quēli-
bet debem⁹ superioriē arbitrari. vt po-
stea dicit. Dicit appetitus audax. qz
supbia est in irascibili de p̄p̄lo bono
presumptio qdaz q se erigit cōtra deū
vel alios hoies. eos vel eorū mandata
p̄p̄dēdo seu cōtēdēdo. Dicit inor-
dinatus. quia si ordinate quis appete-
ret excellentias suas nō peccaret. Nā
rex frācie p̄ferre pōt diuitias suas di-
uitijs militis. et cōsiderare dona tem-
poralia et spūalia sibi collata a deo. s
cum gratiarū actione in deū debet ea
reducere. q si se extollat de eis cōtra
deū aut p̄mū. aut eorū mādāta inor-
dinare. tūc appetit. Dicit p̄prie excel-
lentie. Vñ dicit Alexander. de ha. in
summa. qz cū supbia sit appetere ex-
cellentia sui. aliud ē appetere excellē-
tiam et aliud appetere excellentiaz vt
p̄p̄ia. Appetere em excellentiā cū sit
nāle hoi et angelo inq̄ntū sūt facti ad
dei imaginē nō ē p̄c̄m. s appetere ex-
cellentiā p̄p̄ia vt p̄p̄ia semp est p̄c̄m.
Et sit multipl̄ vt i sp̄ibus apparebit
q̄tuor. Ex quib⁹ p̄t p̄mo q supbia
duplici virtuti contrariat directe. hu-
militati quo ad formale in supbia et q
ad materiale magnimitati q virt⁹ im-
ponat extensionē animi ad magna et

ardua in oi virtute. Secundo supbia
differt ab appetitu inanis gl'ie seu ab
inani gloria. Pro cui⁹ intellectu no-
ta fm Aureolum in. ij. dist. xxi. q. ij. q
aliud e coplacere delectari in sui ex-
cellencia habita. qd est vane glorie. et
aliud est erigere se sup alios qd e sup-
bie. Affectioes em appetitus sequunt^r
coformiter existimatioes intellect⁹. h
alia est existimatio in intellectu existi-
mare qnitate sue excellencie absolute.
z aliud e existimare excellentia suam
compatine ad alios fm excessus. imo
hec scda ois ex pma. Primo em itel-
lectus inordinat⁹ existimat suas suffi-
cientias esse magnas z supmi gradus.
Scdo ex hac existimatioe ois statim
existimatio insufficiente alioz. q existi-
mat excellentias oloz paruas. Et hoc
dupliciter. vel existimado sufficientias
ppias magni gradus. vel sufficientias
sibi eqluz modicas. Igit in appetitu
erut pformit due affectioes corrden-
tes vltimis existimatioibus duabus.
Primā qdem existimatioe q inordi-
nate existimat excellentia sua magni
gradus absolute. sequit i appetitu de-
lectatio z coplacetia in ppia excellen-
tia. q est inanis glia. h secunda existi-
matione q parupedit alioz bona se-
quit erectio. z talis erectio est supbia.
Et si erectio talis e respectu superiorz
vel maiorz. tunc dicitur irreueretia. z sequit
existimatioe q iudicat qs suas suffi-
cientias magnas z suploz partas. Ne-
spectu vo equaliu dicitur pfata erectio co-
temptus q sequit existimatioe q qs
bona equalia alioz reputat quasi nul-
la. Videt igit q supbia quadruplici^r
differt ab inani glia. quia superbia est
in appetitu irascibili respectu alicui⁹
ardui cum quoda contemptu aliqua
do z in illo qui non curat manifesta-
tione. h inanis gloria est in concupis-
cibili non semp de arduo. nec semp cu

contemptu z semp est in appetitu mani-
festationis. **D**ubitat q sint radices
supbie. Respondet q triplices. Pri-
ma e inordinat⁹ amor sui. Ex illo em
quis facilliter retorquet inordinate in
se excellencias veras vel falsas. Scda
est pssideratio incauta bonoz suoz. q
cum oia sint a deo principalit^r aut to-
taliter si p gfaruactione no in deū di-
rigunt se erigit anim⁹ in supbia. Ter-
tia est negligetia pssideradi deū z pxi-
mū. Pā si sepe pssiderarem⁹ deū oī po-
tentissimū. sapientissimū. z optimū. a
quo manāt pcepta. nō facillit nos cō-
tra eū erigerem⁹. Similit^r si cōsidera-
remus debite pxiū. nō facillit eū
contēneremus si equalis est. aut irre-
uerēter tractarem⁹ si suploz est. Cōsi-
dera igit in pxiū qlibet quō raro ē
aliqs itaz paruus qn aliqn magno p-
desse possit. Item q aliquā virtutē oc-
cultā hz q cares. Itē q forte pdestina-
tus est z tu damnādu. vt in Iuda et
Magdalena clarnit improuisse i mul-
tis. **D**ubitat cum supbie sit supra
regulā a deo nobis traditaz itē. q sint
regule fm quas mēsurare debemus
opa ne supbiamus. Rñ. q qtuor op-
posite qtuor spēbus supbie. de qbus
Grego. dic. xxiij. moraliū. Prima vt
credamus firmiter oia bona nra q nō
sunt pctaz defect⁹ a deo nob data. Se-
cunda vt si q mērim⁹. de⁹ principa-
lissim⁹ auctor extitit. sine q ne duz su-
m⁹ aliqd sufficiētes facē aut velle bo-
nū. h nec cogitare. vt dic apłs. Tertia
est agnosce bona nra q habem⁹ a deo
eē. nihil alieni nob ascribēdo. Quar-
ta amare pxiū in nullo eū decipien-
do. **E**malum sit supbia patz pmo
autoritatib⁹. Est em q si rex vel regina
alioz victoz. vñ pñ. Emūdabor a deli-
cto maxio. i. supbia. fm glo. Itē Eccl.
.x. Vltimū ois pcti supbia. q tenuerit
eā implebit maledictis. Itē Thobie

Preceptum I

Capitulum

XII

.liij. Supbia nunq̃ i tuo sensu aut in tuo vbo dñari pmitas. in ipsa em intium sumpsit ois pñtio. Scdo patet exēplis. Nā supbia de supmo angelo fecit pessimū demonē. Esa. xliij. Quō cecidisti Lucifer de celo q̃ mane oriebaris: Ecce de angelo fit demō. de nobilissima creatura pessima fit. et de celo eiecit in infernū. Itē Eva p supbiaz q̃ voluit effici sciēsvr de? facta ē nesciens qdāmodo vt pecus. Ps. Nō cū in honore eēt nō intellexit. cōparatus est iūmentis insipientib⁹ et filis factus ē illis. Itē Saul postq̃ hūilitate in regnū p deū ducit. supbiēs deiicit. et posterius sui. et a demone possidet. i. Reg. xv. Itē Nabuchodonosor Daniel. v. supbiēs deposit⁹ ē de solio regni sui. et gloria ei⁹ ablata ē et a filiis hoim eiecus. Itē phariseus q̃ se dixit nō eē vt ceteros vt se sup ceteros extolleret. nō est iustificat⁹. s. hūilis publican⁹. Lu. xviij. Itē Petr⁹ q̃ p ceteris psumpsit dicēs. Etsi oēs fuerint scādalizati in te ego non scandalizabor. Matth. xxvj. vltius ceteris lapsus est p ancillam pñrādo et trina vice. ¶ Quo ad secundū principale de spēbus supbie notādum p intellectu earundem fm Tho. q. de malo materia de superbia. q. iij. q̃ quedam se habēt anteceder ad supbiā. vt sunt ex q̃us oriē facilliter. Alia sunt in q̃bus essentialiter cōsistit supbia. Alia aut sunt q̃ consequunt supbiā et ab ipsa eliciunt. Et quodlibet istorū est multiplex. Nā cū supbia sit inordinat⁹ amor pprie excellentie. tot erūt antecedentia cause et origines. quot bona in quibus quis excellentiā inordinate appetere potest. Sunt autē in genere triblicia bona. Primo ista q̃ dicunt fortune. vt diuitie. delitie. dignitates officiorū. amicitie. et honores. Secundo bona nature quo ad corp⁹. vt pulchritudo. fortitu-

do. sanctitas. et nobilitas. ¶ Quo ad aīaz intellectus pspicacitas naturalis. sciētia acquisita. memorie tenacitas. ad virtutes naturalis habilitas. seu vtus naturalis. virtus acquisita. potestas tollerandi exercitia spūalia. et artes acquisite. Tertio bona grē. vt fides. spes. charitas. et alia. Cum igit homo inordinatē diligit se quod est radix oim pctōz id est. cui nō refert oia bona in deum primo principaliter et finaliter put in primo precepto dictum est. quolibet prefatorū bonoz facilliter homo reuertetur in se. et se extollit ultra q̃ debet. ¶

Essentialiter vō supbia fm Greg. xxiij. moral. consistit in quattuor speciebus. quas declarat sanctus Tho. vbi supra. Nam fm Aug. li. iniarum Prosperi. supbia est inordinat⁹ amor pprie excellentie. vt cum homo vult sibi aliquid bonū solam. ideo qz hoc habendo vel isto mō habēdo excellētior est q̃ nō habēdo. vel nō sic habendo. In isto at capitulo solū de pñtis duabus spēbus dicet. Prio igit spēs supbie est. cū bonū qd sibi inest ab alio a semetipso hīe se existimat. Excellētior em est q̃ aliquid bonum inest alicui a se q̃ ab alio. ¶ Quia ergo hō ppter inordinatū amorē pprie excellentie. mouet ad estimādū illud bonū qd habet ab alio. se solū hīe a se. et vult etiā sic hīe a seipso. tunc supbiē pma specie. cōtra illud. i. Cor. iij. Quid habes qd non accepisti. Sup quo glo. Aug. Scīdum neminē posse discerni ab illa pditionis massanisi qui hoc bonū habet q̃ credat q̃ quicqd bonū hīz a gratia saluatoris accepit. Dñi pñs in pñio de celo et mundo. Ab hoc quidez ente scz deo depēdet celum et tota ei⁹ natura. et ab vno ente singulis cōmunicatum est esse et viuere. Nam qcqd habemus a deo habemus. aut immediate a sua manu potēt nobis porre-

cia ut aīaz. intellectū. volūtātē. mēorā
fidem. et virtutes infusas. **A**ut mediā
ribus dei nūcijs q̄ sunt celum. elemē-
ta. hoīes. bestie. et alia tpalia nob̄ por-
recta. **P**ater illud **M**atth. vi. vbi dici-
tur. q̄ aues nō nent nec serunt. et tñ p̄
celestis eas pascit. **N**ō inq̄ ipse se pa-
scunt licet volent et querant. **I**te patz
experiētia. **N**am agricola q̄ interdū
ex vno anno bene colit vineā. min⁹ p̄-
cipit q̄ p̄cedēti anno qñ male colue-
rat vineā. **C**ur. qz labor human⁹ non
sufficit. s̄ solis et celoz influētia. aeris
tēperies. et natura in q̄ deus dñat non
I homo. **S**ed dicis **C**redo me oīa bo-
na a deo habere. s̄ careo p̄ima specie
supbie. **R**ūder **G**uil. in sūma victoriū
q̄ etiā ideo dicit de supbo q̄ ipse cre-
dit bona sua habere a se. quia scz facit
acsi crederet. **S**ic in simili. **A**lq̄s di-
cit nō credere xpm̄ filium dei q̄ nec il-
lius terre cōminationibus. nec attra-
hē p̄missionib⁹. nec p̄ceptis obēpe-
rat. nec cōsilijs acq̄escit. ut dīc **B**ern̄.
Sunt aut̄ tria q̄ntū ad hoc q̄ dicit su-
perb⁹ facere q̄si crederet bona sua se
habere et nō a deo. **P**rimo si gloriat̄
in corde suo de bonis suis puerse p̄p̄
q̄ apl⁹ dicit vbi supra. **Q**uid habes
quod non accepisti. si aut̄ accepisti q̄-
re gloriaris quasi nō accepisti. **S**e-
cundo q̄ntū ad hoc q̄ aliq̄s de bo-
nis suis se iactat. p̄tra illud **J**ob. xxxj.
Si oscutatus sum manū meam. **I**n
manu operatio. in osculo vō intelligi-
tur laudatio. **U**nde osculum manus
est. laudatio p̄p̄le operatiōis. **T**ertio
qz de bonis suis deo gratias nō agit.
Ideo ingratus dicitur vulgariter non
agnoscere beneficiū. **V**ñ **G**reg⁹. **N**ō
est dignus dādis qui nō agit gratias
de datis. **S**ecūda species superbie
est cum quis bonū qd̄ habet ab alio d̄
gratia cognoscit et fateat se ab alio ha-
bere. sed putat sibi hoc debitu fuisse

pro meritis recepisse. **E**xcellētius em̄
est aliquid habere ab alio ex meritis
suis. q̄ mere de gratia. **C**um ergo bo-
mo p̄pter amorē p̄p̄le excellētie mo-
uet ad estimandū illud bonū qd̄ ab
alio habet de gr̄a. habere se ab eo me-
ritis p̄p̄is. **V**ñ si famulū habes suo
labore vix merentē calceos. q̄ datis si
bi tunica et caligis et calceis putaret̄
se bene meruisse. hoc est supbie p̄tra
deū vel hominē. **S**cire aut̄ debes q̄
quicqd̄ habes a dō habes. **J**. **C**or. xij.
Deus opat̄ oīa in oībus. **I**mo de⁹ in
oīi actione nostra p̄ncipali⁹ cōcur-
rit. **S**ed dicis. diuitias et scientiā stu-
dioz labore p̄p̄o acq̄siui. quō ḡ a deo
habeo. **R**ūder q̄ deus tibi man⁹ p̄u-
lit. pedes et intellect⁹ tui industriā.
Et hoc est p̄mū qd̄ habes s̄ a deo.
Hec aut̄ oīa velut penna mortua ma-
nu sc̄ptoris nō recta. nihil fecissent ad
tuā scientiā. aut ad diuitias tuas. nisi
summ⁹ artifex esse et intelligē tibi de-
disset et p̄seruasset. **E**t hec sunt p̄ncipa-
lissimaz sine n̄ra industriā et inmediate
a deo. **V**ñ **L**uc. xvij. **C**ū oīa feceritis
q̄ p̄cepta sunt vobis. dicite serui inuti-
les sum⁹. qd̄ debuim⁹ facere fecim⁹
Et merito inutiles. qz nihil deo p̄fici-
mus s̄ nobis ex sua bonitate merito
qd̄ facere debuim⁹ et. qz dei verissime
erui sum⁹ creatiōe. rōne cui⁹ oīa n̄ra
sibi debem⁹. plus si possibile eēt tene-
mur ex cōseruatiōe. simplicius ex redē-
ptione et. **D**icit etiā **A**lexāder de ha-
lis in summa. **C**redere se h̄re bonū p̄
meritis inq̄ntuz credit se quis eē cau-
sam p̄ncipalē meritorū illoz. deū vō
secundariā. est pctm̄ et supbia. **S**it cū
se credit h̄re bonū a deo p̄ meritis in-
q̄ntū se ponit causam secundariā tanq̄
ex merito condigni illud tribuentē ē
secūda species. **C**redere aut̄ se habere
aliquid bonū p̄ meritis ponēdo de-
um causam p̄ncipalē non est peccatū

Unde superbus secunda specie appetit excellentiam propriam ut propriam. in quantum ponit se causam principalem. deum vero secundariam. hec ille. Contra ista quidam putant merita sua tam magnam merito deus pro eis debeat eis dare vitam eternam. preferuare a tribulationibus et a similibus. quod si non facit deus murmurant superbe.

¶ Ad illam ipsam. et ad primam etiam reducitur ingratitudo in viciis secundum Thomam. Cuius ingratitudo est qui sibi attribuit quod ab alio habet. Contra hanc speciem peccatis multipliciter errat. Primo quod liberalissimum largitor deum putat venditor deum credere emere meritis a deo. qui non est estimator meriti. id est. opus non est de se merito. sed a dei misericordia. Secundo talis putat soluere. quod impossibile est sibi soluere. quia alii omnia tenemur deo ut prestatum est. Tertio quod ea que in oculis nostris interdum putant merita sunt de meritis. Unde Iob. iij. Ecce qui seruisti ei non sunt stabiles. et in angelis suis reperit prauitatem. quanto magis hi qui habitant domos luteas que terrenum habent fundamentum consumuntur velut a tineis. Esate. lxxij. Facti sumus ut in mundi oes nos. quasi pannus menstruatus vniuerse iusticie nostre.

Capitulum. xiiij.

¶ Via igitur superbia multis rebus se immiscet. ideo hic tria sunt videnda. Primo de duabus ultimis superbie speciebus in capitulo precedenti enumeratis. et quibus rebus se immisceat. Secundo quando sit peccatum mortale. Tertio que sint remedia contra eandem. Quartum igitur ad primum notandum quod tertia species est. Cum iactat se quis de bono quod non habet. Excellentius enim est habere in se aliquod bonum quam non habere illud. Et quanto bonum est maius. tanto est excel-

lentius. et tanto maiorem excellentiam habens per hoc consequitur. Cum igitur quis ex appetitu proprie excellentie mouetur ad attribuendum sibi aliquod bonum quod non habet. aut maius bonum quam habeat. tunc est tertia species. Exempli gratia. Cum homo proprie excellentie estimat se sapientem. pulchrum. iustum. fortem. et sic de alijs bonis nature aut gratie. aut etiam estimat se magis sapientem. aut doctum. iustum. fortem. et in prenominationis quam sit aut dicit se sapientem. doctum. fortem. iustum et filium. aut magis quam sit in talibus dictis aut etiam si talia alio modo quam per verba ostendat. ut in preciositate vestitus. ampla familia. vel quacumque exteriori alia habitudine. est in tertia specie superbie.

¶ Ad idem pertinet cum quis negat aliquod vicius quod in se est. per hoc enim attribuit sibi virtutem oppositam. vel attribuit sibi bonum innocentie quod non habet. Unde Augustinus. iij. de ciuit. dei dicit quod excusare se de peccato commissio ad superbiam pertinet. Et dixi notat quando ex amore proprie excellentie mouetur ad se sic iactandum. Si enim ex aliqua alia causa moueretur. ut ex vanitate quadam vel delectatione sola. quam habet in mentiendo. vel propter lucrum. tunc non reduceret ad superbiam. sed ad aliquod aliud vicius. et licet iactantia opponatur veritati. tamen proprie ratione cause ex qua frequenter procedit ponit hic species superbie. Unde dicit Thomas. q. de malo vbi. s. et Alexander de hal. in summa. Licet in iactantia sit falsa vocis significatio. quia tamen eius intentio principalis non est ut fallat sed ut excellat. dicitur spiritus superbie et non mendacii. Iactantia ponitur species superbie non quantum ad ipsum exteriorem actum qui consequenter se habet ad superbiam. sed quantum ad interiorum affectum ex quo talis actus exterior procedit. dum scilicet homo